

(розшукових) дій для отримання інформації з матеріальних об'єктів, особистісних та змішаних джерел у кримінальних провадженнях даної категорії;

- удосконалення основних напрямів взаємодії слідчого, органів і підрозділів Національної поліції України, інших державних органів і установ, громадських організацій під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених відносно іноземців;
- посилення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти осіб та установ, які мають міжнародний захист;
- удосконалення чинного законодавства у сфері протидії злочинності, враховуючи підвищену інтенсивність процесів міграції громадян.

1. Фаєр І. В. Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 Право. К. : НАВС, 2022. 262 с.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2019, 2020, 2021 року та за червень 2022 року. Офіс Генерального прокурора+. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozageystrovanikriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
3. Венгерова Ю. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у сфері туристичної діяльності: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 Право. Дніпро : ДДУВС, 2021. 265 с.
4. Ральченко І. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків : ХНУВС, 2016. 16 с.
5. Замула Б. А. Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 – Право. К. : НАВС, 2021. 284 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/18690/5/Dis.pdf>.
6. Албул С. В. Кримінологічна характеристика корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса : ОНЮА, 2005. 20 с.

УДК 343.985

DOI: 10.31733/17-03-2023-367-369

Володимир ЮСУПОВ

провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Юрій ПЛЮКОВ

доцент кафедри
кримінального права і процесу
Західноукраїнського
національного університету,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, ЯКІ ЗАЗНАЛИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ОБСТРІЛІВ ТА БОМБАРДУВАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Нині в Україні важливим є розроблення методології розслідування воєнних злочинів. Основним способом збирання доказів вчинення воєнних злочинів є проведення слідчих (розшукових) дій, однією з найбільш важливих з них є огляд. Огляд будівель і споруд, що зазнали пошкоджень і руйнувань в результаті артилерійських обстрілів та бомбардувань, є невід'ємною складовою кримінальних проваджень щодо розслідування воєнних злочинів.

Від початку збройної агресії росії зафіксовано безліч фактів застосування ворогом засобів і методів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом. Більшість регіонів сходу України, в яких відбуваються активні бойові дії, регулярно зазнають обстрілів з використанням зенітно-ракетних комплексів ЗРК типу С-300, бомбардувань за допомогою баражуючих боєприпасів, до яких відносять дрони-камікадзе типу «Shahed»,

запалювальних боеприпасів типу «9М22С», випущених з реактивних систем залпового вогню РСЗВ. Авіація і корабельна артилерія противника активно застосовує крилаті ракети типу «Калібр», «Іскандер», «Кинджал» та інші їх різновиди. Зафіксовані чисельні випадки використання окупантами уламково-фугасно-запалювальних авіабомб типу «ОФЗАБ-500», які через свою потужність і часто некерованість є засобами невибіркової дії, що заподіюють зайвих ушкоджень і страждання цивільному населенню та серйозну шкоду природному середовищу [1].

Поняття «будівля» і «споруда», як об'єкти огляду під час розслідування воєнних злочинів, мають спільні ознаки, але й суттєво відрізняються між собою. Будівлі – це будівельні системи, що стоять на несучих чи захисних конструкціях та утворюють наземний замкнений об'єкт, який призначений для проживання чи перебування людей залежно від функціонального призначення, а також для виконання виробничих процесів. Спорудою називають інженерно-будівельний об'єкт для забезпечення технічних функцій (колодязі, трубопроводи, мережі каналізації, тепlopостачання, електропостачання, газифікації та ін. Л. Рабчинська зазначає, що будівля призначена для постійного знаходження в ній людей з метою проживання чи роботи, споруда ж слугує виключно технічним цілям, а люди в ній знаходяться тимчасово [2, с. 102].

З огляду на це, до будівель можна віднести: житлові будинки, адміністративні будинки державних установ, лікарні, дитячі та навчальні заклади, залізничні вокзали, будинки аеропортів, автостанцій, річкових та морських портів, корпуси заводів і фабрик, виробничих та сільськогосподарських підприємств, автозаправні станції та інше. До споруд: атомні, теплові та гідроелектростанції, склади матеріальних цінностей та сировини, нафтові і газові сховища, трубопроводи, елеватори та зерносховища, бурові установки, автомобільні дороги, залізничні колії, злітно-посадочні смуги, мости, шляхопроводи, тунелі, дамби, греблі, вежі, мережі тепло- та електропостачання, газифікації, каналізації, колодязі, бомбосховища, спортивні, культурно-масові та інші архітектурні споруди тощо.

Головною особливістю проведення огляду будівель та споруд, що зазнали пошкоджень

та руйнувань, є існуюча небезпека перебування його учасників в зоні проведення слідчої (розшукової) дії, оскільки залишається значний ризик подальшого руйнування будівельних конструкцій, можливої наявності на місці огляду вибухонебезпечних предметів, радіоактивних, хімічних речовин та їх залишків.

Тому до початку проведення огляду, рятувальні служби повинні спрямувати зусилля на ліквідацію наслідків події: надати екстрену медичну та психологічну допомогу постраждалим, здійснити евакуацію людей, вжити заходи щодо гасіння пожеж, провести розбір завалів, пошук тіл загиблих та поранених. Під час ліквідації наслідків події, не виключаються можливі вибухи вторинних вибухових пристроїв, вибухонебезпечних фрагментів, що залишилися після вибуху боеприпасу, природного газу, паливно-мастильних матеріалів, враження електричним струмом, а в разі знаходження об'єкта в зоні активних бойових дій, залишається ризик завдання агресором повторних артилерійських обстрілів і бомбардувань.

Отже, фахівці з пошуку і знешкодження вибухових пристроїв та речовин перевіряють об'єкт на існування похідних (вторинних) вибухових пристроїв, фрагментів, що не вибухнули після основного вибуху, та виявляють подібні чинники, які впливають на забезпечення безпеки учасників огляду [3, с. 26].

Огляд місця події проводиться невідкладно, відразу після вчинення кримінального правопорушення. На підготовчому етапі важливим є отримання інформації про об'єкт огляду, його цільове призначення, вжиття заходів щодо запобігання або послаблення шкідливих наслідків події. Також визначаються конкретні цілі та завдання огляду, забезпечується охорона місця події, вносяться пропозиції щодо складу слідчо-оперативної групи і спеціалістів, яких доцільно залучити до огляду, перевіряється готовність технічних засобів, надається розпорядження працівникам поліції щодо виявлення очевидців обстрілу, інших свідків.

Документування на місці події, пов'язаного з артилерійськими обстрілами та бомбардуваннями, складає комплекс дій, який включає відібрання і систематизацію пояснень очевидців, виготовлення фото- і відеоматеріалів, складання схем, планів, топографічних карт та збір матеріальних слідів події [4, с. 269].

При цьому до спеціальної логістичної системи постачання та розподілу ресурсів по забезпеченню завдань проведення слідчих оглядів можна віднести:

– залучення персоналу до складу слідчо-оперативних груп з числа слідчих, спеціалістів різного профілю, медиків, оперативних працівників, осіб, які будуть охороняти місце події, здійснювати перевезення, розміщення, харчування тощо;

– підготовку спеціалізованого транспорту для переміщення слідчо-оперативних груп до місця події, перевезення техніко-криміналістичних засобів та техніки, транспортування вилучених речових доказів, в тому числі вибухових пристроїв, речовин та їх уламків, пересувних криміналістичних лабораторій для проведення попередніх досліджень у «польових умовах», землерийної та вантажної техніки, мобільних рефрижераторів для переміщення тіл загиблих до моргу, забезпечення їх пальним;

– підготовку техніко-криміналістичних засобів, призначених для фото-, відеозйомки, забезпечення аерозйомки за допомогою безпілотних літальних апаратів (БпЛА) на місці події, технічних засобів збирання інформації про вибухові пристрої, речовини, їх пакування тощо;

– спеціальних засобів індивідуального захисту (каска, бронежилетів, вибухозахисних костюмів), іншого спеціального одягу (захисних костюмів, рукавичок, взуття, респіраторів тощо), наметів для розгортання тимчасових пунктів збирання доказів, огорожувальних засобів та додаткових засобів освітлення тощо;

– підготовку інших засобів та обладнання (засобів зв'язку, геолокації, картографічних матеріалів, бланків процесуальних документів, тощо).

Важливе доказове значення має фото- та відеофіксація місця події, оскільки фотознімки та відеозапис відносяться до документів, які є джерелами доказів. Руйнування та обвали будівельних конструкцій, розповсюдження пожежі та наслідки її гасіння, можуть суттєво змінити загальну картину місця події від його початкового вигляду, що ускладнює досягнення цілей та завдань огляду. У таких випадках фото-, відеозйомку на місці події доцільно розпочати ще в процесі активної фази ліквідації шкідливих наслідків події рятувальними службами. Зафіксована таким чином інформація буде відображати динаміку розвитку наслідків події в часі і просторі. З метою безпеки і отримання найбільш повної картини на місці події, фото-, відеофіксацію рекомендується проводити із застосуванням БпЛА, дронів, які оснащені засобами фото-, відеозйомки.

Після завершення робіт з ліквідації наслідків події, фото та відеофіксація може продовжуватись спеціалістами-криміналістами поліції. На цій стадії огляду спеціалісти фіксують загальний вигляд об'єкта з прилеглою до нього територією, виявлені пошкодження

та руйнування, взаємне розташування окремих матеріальних об'єктів та інші сліди кримінального правопорушення. При проведенні орієнтуючої та оглядової фото- та відеозйомки, важливо дотримуватись основних правил судової фотографії, застосовувати існуючі методи кругової, лінійної та ярусної панорами.

Таким чином, фактичні дані, отримані за результатами слідчих оглядів будівель і споруд, що зазнали пошкодження та руйнувань в результаті артилерійських обстрілів та бомбардувань, визначають подальший хід досудового розслідування воєнних злочинів, дозволяють висунути об'єктивні та найбільш достовірні версії щодо механізму вчиненого кримінального правопорушення, його суб'єктів, забезпечити належне планування слідчих (розшукових) дій з метою збирання і перевірки інших доказів та встановлення злочинців.

1. Короткий Т., Заворотько І. Заборонені засоби та методи ведення бойових дій, які Росія використовує у війні проти України. URL: <https://zmina.info/articles/zaboroneni-zasoby-ta-metody-vedennya-bojovyh-dij-yaki-rosiya-vykorystovuye-u-vijni-proty-ukrayiny/>

2. Рабчинська Л. Будівлі і споруди, що використовуються у сфері господарювання: поняття та основні ознаки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». 2010. Вип. 82. С. 102-104.

3. Прохоров-Лукін Г. В., Пащенко В. І., Биков В. І. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. К. : ТОВ «Еліт Прінт», 2011. 216 с.

4. Богданюк І. В., Чупрун В. Т., Устименко В. А., Шипілов М. Ю. Особливості судово-експертних досліджень випадків артилерійських обстрілів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 264-280.